

Logika vrednotenja Franceta Vebera: rekonstrukcija

IVAN BOH *

1. V svojem nedavnem članku "France Veber's Theory of Value"¹ je profesor Seppo Sajama izrazil stališče, da sta dva glavna Vebrova prispevka njegova splošna teorija vrednosti in splošna teorija intencionalnosti. Menim, da je ta trditev povsem sprejemljiva, posebno če pomislimo na tile dve dejstvi: (a) Veber je sam razvil pojem intencionalnosti, tako da bi lahko prevzel svojo vlogo v njegovi poznejši filozofiji jaza in materialnih "stvari"; in (b) Vebrovo teorijo vrednotenja je že od vsega začetka uvedlo ekstenzivno in globoko opisno psihološko raziskovanje, in to na temelju prepričanja, da nihče ne more razumeti idej psiholoških vrednosti in psihološkega najstva, ne da bi razumel strukturo intelektualnega in emocionalnega življenja, kot ga pač doživljamo. Medtem ko se je profesor Sajama osredotočil v svoji razpravi na Vebrovo razpravo *Vorlesungen über die Philosophie der Persönlichkeit*², pa sem se sam osredotočil na dvojico zgodnejših del, na **Etiko** (okrajšava E) in na **Probleme sodobne filozofije** (okrajšava P)³, ki sta bili objavljena v Ljubljani leta 1923. Pa tudi tako se zdi, da sem v nevarnosti, da podvajam že opravljeno delo, saj je profesor Anton Trstenjak v svoji prodorni študiji *Franz Webers Philosophisches Gedankengut im Umriß* izčrpno raziskal vsa glavna področja Vebrovih filozofskih naporov⁴. Vsekakor se bom osredotočil zgolj na eno samo temeljno idejo, ki jo postavil in tudi branil Veber, in sicer to, da je etika genuina posebna veda, logika veljavnosti, ki je popolnoma enakovredna tradicionalni logiki mišljenja. (E, 61)

*Profesor na Ohio State University

-
- 1 - *Grazer Philosophische Studien* 35 (1989), 67-71. V zvezi z Vebrovimi idejami o estetski vrednosti glej S. Sajama poročilo o France Veber: *Estetika* (Ljubljana, Slovenska Matica 1985) 53, v *Grazer Philosophische Studien* 29 (1987), 181-193; tudi Franceta Jermana Sprema beseda v izdaji *Estetike* iz leta 1985, str. 556-573.
  - 2 - V: Anton Trstenjak (izd.), *Vom Gegenstand zum Sein - von Meinong zu Weber*. München: Dr. Dr. R. Trofenik Verlag, 1972, str. 167-319.
  - 3 - France Veber: *Etika: prvi poizkus eksaktne logike nagonse pameti*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1923; *Problemi sodobne filozofije*, Ljubljana: (Splošna Knjižnica, Zvezek 9) *Zveza Tiskarna*, 1923, str. 341
  - 4 - V: *Vom Gegenstand zum Sein*, str. 15-64, posebno str. 42-53. Glej tudi Ivan Urbančič, *Philosophische Grundanschauungen bei Franz Weber*, op. cit., str. 106-138 za pregled vseh temeljnih Vebrovih idej.

2. Prvo poglavje pričujoče razprave je skica opisno-psihološke teorije, za katero Veber meni, da je nujen temelj za vsako življenjsko znanost o etiki. Na očitni možni ugovor, da etika ne more biti znanost v smislu "sistema spoznanj" - ker ne govori o tem, kar je ali kar ni, ampak o tem, kar naj bi bilo ali kar naj ne bi bilo - Veber odgovarja, da v primeru veljavnosti tega ugovora ne bi mogla biti znanost ne samo etika, ampak tudi logika ne. Razlog je v tem, da se tako, kot se sama logika ukvarja s pravilnostmi ("mišljenja"), podobno tudi etika ukvarja s pravilnostmi (čustvovanja in stremljenja) (E, 65). Veber vztraja da mora obstajati vzporedno s tradicionalno logiko, ki jo je prvi podal Aristotel, tudi "logika čustvovanja in stremljenja" (E, 66), in zato ponuja svojo **Etiko** prav kot prvi večji poskus zarisa te nove logike.

3. Vebrova ideja o "logiki vrednotenja" ali "logiki srca" (E, 7; P, 67) je filozofsko izredno zanimiva.

Spominja na idejo o "logiki volje", ki jo je izdelal Ernst Mally v svojem delu **Grundgesetze des Sollens** natanko dve leti prej⁵ leta 1925. Medtem ko se je Veber povsem odpovedal uporabi simbolnega aparata, je Mally očitno mislil, da ga ne moremo pogrešati niti pri ugotavljanju načel klasične logike niti pri ugotavljanju deontičnih načel. Imamo v Gradcu in v Ljubljani opraviti s prvim⁶ zavestnim poskusom razviti aksiološki in deontični sistem logike, - eden v naravnem jeziku in na metajezikovni ravni, drugi pa v umetnem jeziku in na predmetno jezikovni ravni? Drznil bi se reči, da bo pričujoča razprava dala pritrdilen odgovor na to vprašanje.

4. Medtem ko je Mally očitno poskušal povezati svojo "logiko volje" v standardni stavčni sistem po že utečeni poti⁷, govori Veber o dveh *vzporednih* logikah, o "tradicionalni" ali "aristotelovski" logiki *umske pameti* in o logiki *nagonske pameti*. Ni popolnoma jasno, kaj je Veber mislil s terminom "tradicionalna" in "Aristotelovska" logika. Tega problema se bo lotilo drugo poglavje.

5. Naslednja postaja Vebrovega programa, tj. njegovo dokazovanje, da vsakemu temeljnemu načelu logike mišljenja ustreza načelo logike vrednotenja, bo predstavljena v tretjem poglavju; Vebrov poseben kvazi aksiomatski niz načel celotne njegove "logike nagonske pameti" bomo označili in ga na kratko obravnavali v četrtem poglavju. V zaključnem poglavju bodo podane številne pripombe o Vebrovih naporih in dosežkih na področju etičnega vrednotenja, in to za zgodnje obdobje⁸ njegovega filozofskega razvoja.

---

5 - Cf. E. Maltz, *Logische Schriften: Grosses Logikfragment*, str. 31-219, *Grundgesetze des Sollens* (str. 229-324) (Hrsg. K. Wolf & P. Weingartner), Dordrecht/Holland: D. Reidel, 1981

6 - Vsekakor glej Simo Knuutila; *Deontic Logic in the Fourteenth Century* v *New Studies in Deontic Logic* (ed. Risto Hilpinen), Dordrecht/Holland: D. Reidel, 1987.

7 - Glej npr. A.N. Prior, *Formal Logic*, Oxford University Press. (2. izd.), 1962

8 - Navadno priznavajo v njegovem filozofskem razvoju tri razvojna obdobja, vendar pa bi bilo treba natančne meje šele določiti.

6. Resnično v skladu z duhom meinongovskega pojmovanja filozofije je Veber poudaril, da "možnost kake znanstvene discipline pa ni dana z obstojem nekih njenih aksiomov, temveč edino z obstojem njenega predmeta" (E, 76), na kateri temelje sami aksiomi. Aksiomi logike imajo svoj temelj v vsakdanjem in znanstvenem mišljenju v pojmih "resničnost" in "neresničnost", medtem ko temelji predmet etike v tem, da so vsi mentalni pojavi intencionalni, da vedno kažejo na kakšen "predmet" in da se "jaz" ali "subjekt" pokaže kot skupek mentalnih aktov; njegov komentar tudi predpostavlja, da je v kraljestvu jaza neka bistvena samotransparentnost. Oglejmo si tole pasažo: "Kdor je o čemerkoli prepričan, se v istem smislu nujno zaveda resničnosti svojega prepričanja: ako si o nečem 'maksimalno' ali 'minimalno' prepričan, je s tem že rečeno, da se v istem smislu zavedaš tudi popolne, le večje ali manjše, le minimalne resničnosti svojega prepričanja. Ta zakonitost je tako nujna, da se vsako tvoje prepričanje v hipu nujno razblini v prazen nič, kakor hitro bi ti zmanjkalo zavesti omenjene resničnosti svojega prepričanja." (P 42) Zdi se, da Veber zagovarja tole tezo: če se oseba S zaveda predmeta P, potem se S zaveda, da se zaveda predmeta P. Ker je prepričanje pojem, ki je tesno povezan z Vebrovo idejo spoznavanja, tj. na podlagi internega prepričanja v resnico, bi lahko odobril tudi tole tezo: če oseba S vé, da *p*, potem S vé, da sama vé, da *p*.

DRUGO POGlavJE

11. Kaj je Veber mislil s tradicionalno ali aristotelovsko logiko? Ko zastavljamo to vprašanje, si ne moremo pomagati drugače, kot da gledamo z očmi tistega pojmovanja, ki so ga razvijali Heinrich Scholz, Jan Lukasiewicz, Joseph M. Bochenski, A.N. Prior, William in Martha Kneale, N. I. Stjažkin, Günther Patzig in številni drugi raziskovalci zgodovine logike. Vendar pa lahko uporabimo zamisli o zgodovini logike, ki so jih razvili ti ali drugi zgodovinarji, samo toliko, da bomo razumeli pojmovanja mislecev, kot je bil npr. Veber; ne bomo jih uporabili kot nekakšen od zunaj vsiljeni vzorec, da bi kar tako opravili z njim.

12. Predvsem pa uporablja Veber pojma "aristotelovska" in "tradicionalna" logika kot sinonima in ju glede svojih ciljev med seboj ne razlikuje. Dejansko se zdi, da ni bil v nobenem referencialnem stiku z besedilom Aristotelove **Analitiko**. Morebiti bi utegnili zaznati kakšen stik s **Peri Hermeneias** (O razlagi) in z **Metafiziko**, toda samo v zelo ohlapnem smislu. Presenetljivo je, da se Veber tudi ne sklicuje na noben "tradicionalni" logični učbenik, niti na kakšno srednjeveško varianto **Summulae Logicales Petra Hispana** niti na Port-Royalsko logiko. Naletimo sicer na mnoge pasaže, kjer so omenjeni tako imenovani "zakoni mišljenja", ki bi jih bilo vredno citirati, toda jedro "aristotelovske" ali "tradicionalne" logike, s katero primerja Veber svojo "logiko nagonске pameti", je utelešeno v nizu sedmih (v **Problemih** samo petih) načel, ki jih verjetno ni mogoče najti nikjer drugje kot samo pri Vebru. Takole piše: "Zato hočem najprej podati one činitelje, ki so življenjskega pomena za predstavo in miselno, tj. strogo *umsko* pravilnost ali nepravilnost: ne bom se torej spuščal v *poedine* zakone te pravilnosti ali nepravilnosti, kakor

jih navaja n.pr. tradicijska 'logika', temveč navedel bom samo *načelne fundamente* te logike...Šele nato bom se vprašal, ali ne nahajamo takih načelnih fundamentov tudi na polju čustvovanja in stremljenja, na polju nagonskega doživljanja." (P, 73)

13. Prvič, oglejmo si relevantni pasaži iz **Problemov** in iz **Etike**, izhajajoč iz konteksta, v katerem govori Veber o empirični utemeljitvi načel "logike umske pameti". Veber piše: "Tako bi nam npr. logičen zakon istovetnosti, da je vsak pojav sam sebi enak, ali pa logičen zakon protislovja, da ne more noben pojav v istem smislu in po vseh svojih stranh biti hkrati takšen in popolnoma drugačen, ali pa zakon zadostnega razloga, da mora vsako dogajanje biti utemeljeno v kakem drugem dogajanju itd., prav ničesar ne pomenil in ne mogel pomeniti, ako bi takorekoč načelno ne imeli absolutno nikakršnega znanja tudi o *vseh onih poedinih pojavih samih, ki so sami sebi enaki, ki ravno ne morejo obenem biti takšni in drugačni, ki morajo biti tako ali drugače utemeljeni* itd." (P, 121: glej tudi E, 91).

14. Ta pasaža dejansko močno vsiljuje pogled, da je "tradicionalna" logika, kot jo razume Veber, dejansko zodenela oblika Port Royalske različice. Treba pa je tudi opozoriti, da se noben od treh "zakonov mišljenja", kot jih omenja gornji citat, ne pojavi kot tak med petimi (P, 62-87) ali celo sedmimi (E, 453-476) načeli logike mišljenja, na katere temelju je Veber zarisal vzporedno logiko nagonске pameti. Zdi se, kot da je hotel Veber izumiti dve logiki, logiko mišljenja in z njo vzporedno logiko vrednotenja, in da je kratkomalo poistovetil svojo logiko mišljenja z "aristotelovsko" ali "tradicionalno", ali pa je preprosto oblekel "tradicionalno" logiko v novo obleko. Skušal bom pojasniti ta problem v naslednjem poglavju.

15. Tu imamo na razpolago še drugi niz pasaž, ki nakazujejo povezave med Vebrovo logiko mišljenja in nekaterimi posebnimi pravili "tradicionalne" logike Port-Royalskega tipa. Oglejmo si primer neke vrste sklepanja po tipu *sorites*, ki pa ga Veber uporabi samo za nujno pojasnitev zelo pomembne distinkcije v zvezi z idejo etike kot znanosti, tj. distinkcije med "materialno in formalno pravilnostjo". V **Problemih** piše takole:

16. "Doslej smo v okviru pravilnega umskega doživljanja upoštevali samo take pristne predstave in misli, kojih pravilnost izvira iz *efektivne* istinitosti ali faktičnosti pristojnih objektov. Nahajamo pa s posebnim ozirom na mišljenje še take slučaje, ko moramo izvestna prepričanja imenovati zdaj pravilna zdaj nepravilna brez vsakega ozira na istinitost ali faktičnost njihovih objektov. Tako je npr. *sklep: a je b, b je c, torej a je c*, vsekako pravilen, *sklep a je b, b je c, torej a ni c*, pa vsekako nepravilen. In vendar je jasno, da je *prava* in nam dosedaj znana pravilnost sklepa: *a je c*, kakor tudi ista *prava* nam dosedaj znana nepravilnost obratnega sklepa: *a ni c*, odvisna samo *od enake pravilnosti* predhodnih prepričanj: *a je b* in *b je c*. Ako pa v dosedanem smislu ne velja prvo ali drugo ali oboje teh predhodnih prepričanj, tedaj *ista* veljavnost tudi ne gre sklepnemu prepričanju: *a je c*, da, tedaj vsaj lahko takó velja samo nasprotno prepričanje: *a ni c*. In vendar bi tudi v slednjem slučaju rekli in morali reči, da sklepa 'pravilno' n.pr. samo oni, ki izvaja iz svojih prepričanj: *a je b* in *b je c*, svoje prepričanje: *a je c*, vsekako 'nepravilno' pa oni, ki bi iz istih prepričanj izvajal nasprotno prepričanje: *a ni c*. S tem pa je rečeno, da moramo poleg dosedaj upoštevanе *materialne* umske pravilnosti in nepravilnosti razlikovati še neko zgolj *formalno* umsko pravilnost in nepravilnost." (P, 80-81)

17. Na temelju distinkcije, ki jo vsebujeta ta dva primera, je ponudil naslednji definiciji:

18. "*Materialno pravilno* je ono pristno umsko doživljanje, ki nima za svoje objekte istinite ali faktične pojave, *materialno nepravilno* pa ono pristno umsko doživljanje, ki za svoje objekte nima istinitih ali faktičnih pojavov." (P. 81)

19. "*Zgolj formalno pravilno* pa je vsako tako pristno umsko doživljanje, o katerem velja samo toliko, da sloni na drugih umskih doživljanjih istega subjekta *tako* kot na svojih 'premisah', *da bi iz orisane materialne pravilnosti, ozir. nepravilnosti teh zadnjih sledila tudi njegova materialna pravilnost, ozir. nepravilnost*; *zgolj formalno nepravilno* pa je vsako tako pristno umsko doživljanje, o katerem velja zopet samo toliko, da sloni na drugih umskih doživljanjih istega subjekta *tako* kot na svojih 'premisah', *da bi iz orisane materialne pravilnosti, ozir. nepravilnosti teh zadnjih sledila narobe njegova materialna nepravilnost, ozir. pravilnost.*" (P. 81-82).

20. Zdi se, da je za Vebra "materialna pravilnost" lastnost prepričanja (trditve, stavkov, postavk, itd.), ki je, grobo vzeto, isto kot "resničen" in "neresničen", vendar ne kratkomalo tako, kot da bi bila prepričanja sama po sebi nosilci resničnostnih vrednosti, ampak tako, da se nanašajo formalno tudi na druga prepričanja, trditve itd.

21. Trditve v *Problemih* o nujnih in zadostnih pogojih za "zgolj formalno pravilnost" in "formalno nepravilnost" v gornjem citatu so zelo zavajajoče. Zdi se, kot da predlagajo na primer, da *neveljaven* vzorec za sklepanje *lahko* jamči za materialno nepravilnost (neresničnost) sklepa na temelju materialne nepravilnosti premis, podobno kot naj bi *veljaven* vzorec za sklepanje *lahko* jamčil za materialno pravilnost sklepa na temelju materialne pravilnosti premis. Ustrezna pasaža v *Etiki* še pogloblja našo bojazen: "Drugovrstna [=formalna/ pravilnost," pravi Veber, "pripada vsem onim prepričanjem, ki izvirajo iz drugih prepričanj kot svojih premis in so pri tem takšna, da bi istinitost njihovih objektov izvirala iz istinitosti objektov drugih prepričanj in da bi neistinitost njihovih objektov izvirala iz neistinitosti objektov drugih prepričanj, dočim pripada *drugovrstna nepravilnost* vsem onim prepričanjem, ki izvirajo zopet iz drugih prepričanj kot svojih premis, so pa sama takšna, da bi istinitost njihovih objektov izvirala iz neistinitosti objektov prvih prepričanj." (E, 382)

22. Seveda se Veber pravilno osredotoča na semantično koncepcijo veljavnosti sklepanja in zato vztraja pri trditvi, da je edina pravilna pot v takem kognitivnem in vrednostnem življenju, ki spoštuje formalno pravilnost, četudi je naš trud usmerjen normalno na ohranjanje materialne pravilnosti, resnice in vrednosti. Takole pravi slikovito: "Dasi torej formalna pravilnost sama ne vključuje materialne pravilnosti odgovarjajočih prepričanj..., je prav formalno pravilno mišljenje naš neobhodni vodnik v onem labirintu, v katerem se nahajamo vselej tedaj, ko hočemo doseči tudi materialno pravilna, t.j. v strogem pomenu besede 'resnična' prepričanja." (E, str. 383)

23. Oglejmo si načela, ki jih Veber obravnava kot temeljna za tradicionalno logiko mišljenja, kot jo pač razume. Obravnavali bomo celoten sistem sedmih aksiomov ter skušali odgonetiti smisel vsakega izmed njih na seznamu. Oštevilčenje sedmih načel je Vebrovo.

(P₁) *Načelo istinitosti oziroma neistinitosti in manjše ali večje istinitosti ali neistinitosti dejstev.* (E, 453)

24. Žal je Veber samo etiketiral svoja načela in jih ni *ugotavljal*, vendar pa se je zelo trudil, da bi svoje oznake tudi razložil. Poudaril je, da "logika govori vsaj v glavnem tudi o takozvani logični pravilnosti ali nepravilnosti mišljenja". (E, 453) Po mojem je to treba razumeti kot korespondenco ali njeno odsotnost med mislimi in dejstvi, in ne kot sintaksično relacijo med stavki. A je prepričan o "p" je pravilen, tj. resničen, če je navzoče tudi ustrezno

dejstvo *p*. Toda moramo razumeti tako, kot da imajo prihranjeno zase dejanskost ali njeno stopnjo; zakaj "...pravilnost ali nepravilnost bi se razrušila takoj v prazen nič...ako bi ne bil legitimen tudi pojem istinitosti oziroma neistinitosti ... dejstev". (E, 453-454) Vprašanje, kaj ta *istinitost* dejstev je, ne pripada logiki, ampak spoznavni teoriji. Kar je tu za logiko pomembno, je to, da sprejema ta pojem in ga tudi *mora* sprejeti kot nekaj primitivnega, prvotnega. Veber tudi vztraja, da je ta "lastnost" ali "status" dejstev apsihološki, tj., neodvisen od duha, prav tako pa tudi izrecno trdi, da ta pojem dejanskosti tiči že v aristotelovski logiki (E, 454). Svoje pojasnilo v zvezi z (P₁) končuje da "ta (= aristotelovsko tradicionalna) logika je torej v resnici zgrajena na strogi legitimnosti pojma apsihološke, objektivne istinitosti oz. neistinitosti ...dejstev kot obligatoričnih objektov prepričanja". (E, 456)

(P₂): *Načelo resnice ali neresnice in večje ali manjše resnice in neresnice.*

25. Tako kot ne bi bilo nobene logike mišljenja, če ne bi predpostavljali primitivnega pojma dejanskosti dejstev, tako tudi ne bi bilo nobene logike mišljenja, če ne bi prav tako predpostavljali pojma resnice. Ta pojem je spet apsihološki in je po mojem istoveten z "drugovrstno pravilnostjo" misli, ki smo jo omenili že prej. To razlikovanje med resnico in "istinitostjo" ali "neistinitostjo" je po Vebru takšno: "/Istinitost/ nastopa kot lastnost odgovarjajočih dejstev, namreč kot ona apsihološka lastnost, iz katere izvira sama ob sebi tudi resničnost oz. neresničnost onih prepričanj, ki imajo ta dejstva za svoje objekte." (E, 457). Zanimiv je tale Vebrov poudarek: če je prepričanje o *p* resnično, potem je njegova apsihološka lastnost resničnosti taka, "da stoji izven vsakega časovnega določila in da je v tem smislu posebna in že načelno *brezčasna* lastnost odgovarjajočih prepričanj, kar velja tudi za omenjeno apsihološko istinitost ali neistinitost napram odgovarjajočim dejstvom." (E, 457); "...resnica in neresnica, pa tudi istinitost in neistinitost stoji že načelno izven časa." (E, 458).

(P₃): *Načelo zgolj vnanje in obenem notranje resnice.* (E, 458)

26. Zgolj vnanja resničnost je lastnost vseh tistih prepričanj, ki imajo "istinita dejstva za svoje objekte, ki pa sama po svojem lastnem aspektu ali vsaj po načinu svojega nastopanja še ne jamčijo za ta značaj /resnice/." (E, 459) Prepričanja, ki so notranje resnična in ki jim pravi Veber "*spoznavanja*", *ipso facto* zadovoljujejo minimalne zahteve, ki jih imajo prava ("istinita") dejstva kot njihovi objekti, ti pa tudi po svoji pojavnosti in po načinu navzočnosti jamčijo za značaj, da imajo za svoje objekte prava "istinita" dejstva. Razliko ponazarja prepričanje nekoga, ki je živel pred Hiparhom, da zemlja kroži okrog sonca, in isto prepričanje, ki ga je gojil npr. Kopernik. Veber spet dokazuje, da aristotelovska ali tradicionalna logika ne bi mogla obstati brez pojma notranje resničnega prepričanja. (E, 459, 460, 461, 462). Za eno izmed njenih nalog ima ugotovljati načela. "Ako bi namreč bila logika navezana samo na pojem orisane vnanje resničnosti prepričanja, torej samo na pojem one lastnosti prepričanja, radi katere ima to za svoj objekt sicer istinito dejstvo, vendar tako, da se to ne vidi ne na prepričanju samem ne na načinu njegovega nastopanja, tedaj bi za logiko bilo sploh izključeno vsako postavljanje katerihkoli zakonov ...". (E, 460).

(P₄): *Načelo vključenih posameznih slučajev* (E, 462)

27. Kar nam najprej pride na misel, je načelo instanciacije $(x)Fx / Fa$ (tj. sklepanje na element razreda na podlagi njegove celote, op. prev.), vendar je to le del Vebrove zgodbe. Svojo razlago začenja takole: "Logika postavlja zakone, da je vsak predmet s samim seboj istoveten, da noben pojav ne more biti hkrati *A* in non *A* itd. Ti zakoni pa so obenem takšni, da dopuščajo tudi prenos na poedine slučaje ..." (E, str. 462) Torej simbolno: " $(x) (Fx - Fx)$ "

/ Fa - Fa", kjer tako univerzalni zakon in njegove delne instance ohranjajo poseben status svoje "nujnosti". Toda Veber je tudi pripravljen s tem zajeti take primere kot npr.: "Vsi trikotniki imajo tri stranice, torej imajo vsi enakostranični trikotniki tri stranice", kakor tudi zakon o inverznem odnosu med obsegom in vsebino pojmov. (E, 462-466)

(P₅) *Načelo materialne in formalne resnice oziroma neresnice.* (E, 466)

28. Omenili smo že razpravo o materialno resničnih in formalno resničnih prepričanjih (gl. P 81). To načelo, pravi Veber, je nujni predpogoj za vsak pravi obstoj aristotelovske logike (E, 466). Cilj vseh znanosti (vključno z matematiko, E, 467) je drugačen od cilja logike. Je namreč v tem, da poskušamo priti do notranje pravih (ali materialno resničnih) spoznanj, tj., tistih spoznanj, ki imajo za svoje objekte prava dejstva ("*istinita dejstva*"), ta pa lahko hkrati sama jamčijo, da je tako, kot je (tj. da imajo taka dejstva za svoje objekte) (prim. E, 466). Po drugi plati je "glavna naloga logike ta, da izklee vse one zakone, ki jim moramo neobhodno slediti v okviru ... znanosti, ako naj nas ta vede do pravega spoznanja". (E, str. 466) Veber ugovarja tudi nekaterim pojmovanjem matematike. Omenja, da "marsikateri današnji matematik smatra baš matematiko za vedo, ki stoji z vsemi drugimi vedami v onem razmerju, ki ga vidim jaz samo med drugimi vedami, torej tudi med logiko in matematiko". (E, str. 468) Zelo bistro poudarja, da matematičnega aksioma, po katerem je vsaka količina enaka sama sebi, ne smemo zamenjevati z najbolj univerzalnim *logičnim* načelom identitete " $a = a$ ", saj so gornji matematični aksiom kvantitativne samoistovetnosti prav tako kot trditve "zvok = zvok", "barva = barva", "človek = človek" le primeri substitucije gornjega zakona. "Matematično načelo istovetnosti je torej že konsekvence najuniverzalnejšega logičnega načela in ne narobe." E, 469) Da bi ujeli Vebrov miselni tok v zvezi z naravo logičnih zakonov, bi bilo koristno pretresti še tole karakterizacijo: "Logični zakoni so vsi oni zakoni, ki jim gre tolika univerzalnost, da jih morajo predpostavljati vse ostale vede, ne izvzemši matematike, ako naj tudi ona dohajajo do katerihkoli zakonov." (E, 470)

29. Veber dodaja še dve karakterizaciji logičnih zakonov. Prvič, "logični zakoni so torej vsi oni zakoni, ki jih mora neobhodno predpostavljati že tisti, ki hoče sploh govoriti o 'zakonih', ne pa izrekati le prazne in absolutno brezpomembne glasove." (E, 471)

30. Drugič, "logični zakoni so...oni najuniverzalnejši zakoni, ki jih mora brezpogojno predpostavljati že tisti, ki hoče, da obdrže njegove misli brez ozira na vprašanje, ali so resnične ali ne, sploh smisel, tj. da ostanejo njegove misli v resnici - misli; veljavnost logičnih zakonov negirati, obenem pa sploh karkoli misliti, je nemogoče." (E, 471)

(P₆) *Načele prioritete materialne resnice napram formalne* (E, 471).

31. "Kjerkoli in kadarkoli bi se morali odločiti, da volimo med sicer formalno pravilnim, a materialno nepravilnim in pa med katerikoli materialno pravilnim prepričanjem, se moramo odločiti samo za zadnje, namreč za materialno pravilno prepričanje." (E, 471)

32. Seveda se pomembnost formalne logike nič ne zmanjša. Zakaj ob danem semantičnem razumevanju veljavnosti in ob veljavnem sklepanju bo materialna pravilnost naših premis jamčila za materialno pravilnost sklepa. Če pa ne iščemo resničnih premis ali če ne gremo po poti formalne pravilnosti, se sami oropamo za notranje resnično prepričanje v smislu spoznavanja.

(P₇): *Načelo sklenjene formalne pravilnosti mišljenja* (E, 474)

33. To načelo se nanaša na (P₆) v tem, da stipulira nadalje tole: če hočemo zagotoviti materialno pravilnost in pravo spoznanje, moramo zanesljivo vedeti, da med premisami ni nobene, ki ne bi ustrezala minimalnim zahtevam po formalni pravilnosti. Vebrovi primeri:

34. Recimo, da nekdo sklepa takole:

- (1) Pojav A je podoben pojavu B,
- (2) Pojav B je podoben pojavu C, torej
- (3) Pojav A ni podoben pojavu C. (To je seveda formalno nepravilno);
- (4) Pojav A ni podoben pojavu C, (= (3))
- (5) Pojav C je podoben pojavu D, torej
- (6) Pojav A ni podoben pojavu D.

Veber šteje (6) za neupravičen in formalno nepravilen sklep in sicer zaradi (3). Ponuja pa razlog za sprejemanje (P₇): "Ako nam logika pravi, da se moramo posluževati vsaj formalno pravilnega mišljenja, ako si nočemo sami odrezati poti tudi do materialno pravilnih prepričanj, tedaj mora seveda obenem reči, da morajo formalno pravilna prepričanja tudi med svojimi miselnimi premisami vsebovati prepričanja, o katerih vsaj ne velja to, da so zopet že formalno nepravilna." (E, 475).

35. Po predstavitvi gornjih sedem načel je Veber takole sumarično opozoril: "Tako vidimo, da tradicijska, Aristotelova logika, tj. logika zgolj umske pameti stoji in pade s sedmoricno kardinalnih načel..." (E, 476), s čimer je jasno pokazal svoje prepričanje, da je dejansko "ekspliciral" ali globinsko pojasnil to, kar je bilo znano kot "aristotelovska" ali "tradicionalna" logika. Skratka, nikakor ni mislil, da je ali (a) izumil oziroma ustvaril novo "logiko mišljenja", ali (b) zgolj pogrel staro "tradicionalno" ali "aristotelovsko" logiko.

36. Tvegal bom spekulacijo v zvezi z Vebrovim lastnim razgledom in smislom usmeritve te točke njegovega projekta. Mislim, da je imel za temeljno vrednost "tradicionalne" logike to, da nam kot veččina in znanosti kaže, kako lahko bolj prepričljivo in bolje pridemo do materialne pravilnosti spoznavanja tako v znanstvenem kot vsakdanjem mišljenju. Ni pa imel niti najmanjše potrebe, da bi to logiko predstavil ali jo obravnaval v kakšnih *specifičnih* formalnih shemah ali organiziral njeno snov v običajnem logičnem učbeniku. Lahko da je čutil intelektualni odpor proti novi stavčni logiki in logiki s kvantifikatorji ali pa vsaj ni videl v njej nobene možne relevantnosti za reševanje filozofskih problemov. Schröderjeva algebra se mu je nemara zdela kvantitativna znanost in tako naj bi bil njen "enačaja" ("=") v najboljšem primeru poseben primer najbolj splošne relacije identitete, ki pa jo lahko zahteva le sama logika (prim. E, 469), vendar pa nikakor ni nekaj, kar bi lahko razvrednotilo tradicionalno logiko. S sprejemanjem tez (P₅) in (P₆) je potrdil pozitivno vlogo formalne logike za vse empirične in matematične znanosti, je pa eksplicitno zavrnil "srednjeveško podcenjevanje empiričnih znanosti" v prid logičnega apriorizma (E, 473).

37. Če torej Veber niti ni (a) izumil oziroma ustvaril nove "logike mišljenja", ali (b) zgolj pogrel stare logike mišljenja, kaj predstavlja njegova "logika sedmih načel mišljenja"? Po mojem predstavlja filozofsko "ontološko/epistemološko" klarifikacijo "tradicionalne" logike. Bolj ali manj prepričljivo smo videli, da mora ta načela dejansko predpostavljati vsakdo, ki je o čemer koli prepričan in o tem govori in razmišlja. Sicer pa ne bi bilo nobene možnosti za ugotavljanje kakršnih koli načel in predvsem ne v logiki. (prim. E, 471). Vebrova filozofska logika se zdi popolnoma zavezana epistemičnemu objektivizmu. Doživljaj ni nikoli identičen s predmetom doživljaja, moje razumevanje tega, da je $2+3=5$ nima nič opraviti z dejstvom, da je tako; itd. Kot smo videli, je Veber objektivist tudi v

svojem ocenjevanju našega razumevanja vrednosti in dolžnosti. Vrednosti so zanj "objektivne", čeprav njihovo raziskovanje ne bi bilo mogoče brez čustvovanja. Čisto racionalno bitje brez čustvovanja in stremljenja bi bilo slepo za vse vrednote, prav tako kot je človek, ki je od rojstva slep, slep za barve. Vebrvo primerjanje logike nagonске pameti z umsko pametjo je sprejemljivo vsaj v tistem delu, iz katerega izhaja njegova prva opisna psihološka analiza našega čustvenega in stremljenjskega življenja.

TRETJE POGlavJE

38. Potem ko je obravnaval paralelne člene tradicionalne aristotelovske logike umske pameti, predstavi zdaj Veber sedem vzporednih načel, ki naj bi konstituirala temelj za njegovo "logiko nagonске pameti" (tj. dispozicije za logično pravilno čustvovanje in stremljenje). Identificirali bomo sedem vzporednih načel kot vrednostnih načel ali skrajšano (VN).

(VN₁) *"Načelo objektivne, psihološke vrednosti ali nevrednosti objektov vrednočenja ali nevrednočenja, na polju odgovarjajočega pozitivnega ali negativnega stremljenja pa objektivno, psihološko pozitivno ali negativno najstvo objektov stremljenja.* (E, 477)

39. Pri primerjanju načel z (P₁) vidimo, da Veber vidi korelacijo med "istinitostjo" pojavov na spoznavnem področju z psihološkimi vrednostmi predmetov na področju vrednotenja in z psihološkim objektivnim najstvom na področju stremljenja. "...le psihološka, logična vrednost ali nevrednost utemljuje strogo in zopet logično pravilnost in nepravilnost odgovarjajočega vrednočenja ali nevrednočenja, pozitivnega ali negativnega stremljenja." In dalje: "Samo tedaj, ako izvajamo pravilnost in nepravilnost vrednočenja ali nevrednočenja in odgovarjajočega stremljenja iz psihološke vrednosti njegovih objektov, pridemo tudi tukaj do pravilnosti ali nepravilnosti čustvovanja in stremljenja..." (Oba citata E, 477).

(VN₂): *Načelo logične pravilnosti ali nepravilnosti vrednočenja ali nevrednočenja in odgovarjajočega vrednostnega stremljenja* (E, 477).

40. V skladu z (P₂) je prepričanje resnično, če in samo če ima za svoj predmet "istinito dejstvo", in neresnično če in samo če je njegov predmet "neistinito dejstvo"; v skladu z (VN₂) je vrednotenje "logično pravilno ali resnično, če in samo če ima za svoje objekte faktično psihološko vreden oziroma nevreden pojav" (E, 478); *ceteris paribus* velja isto za najstvo. Korespondenčna ideja resnice se popolnoma zrcali na področju vrednotenja in stremljenja. Zdi se celo, da Veber govori o negativnih ali nepravih ali neresničnih dejstvih (*neistinitih*), ko pravi, na primer, da je prepričanje neresnično, če in samo če "ima za svoj objekt neistinito dejstvo" (E, 478).

(VN₃): *Načelo vnanje in notranje logične pravilnosti vrednočenja in nevrednočenja in odgovarjajočega stremljenja.*

41. Na področju vrednotenja smo primarno zainteresirani na takem vrednotenju, ki ni samo resnično, ampak ima za svoje predmete psihološko vredne ali nevredne pojave, ki pa hkrati sami po sebi jamčijo, da imajo ta značaj, tj. da dejansko imajo take korelativne objekte. *Ceteris paribus* velja isto za stremljenje. (E, 478). Videli smo, da predpostavlja vrednostno čustvovanje in stremljenje mišljenje in da velja na kognitivnem področju

razlikovanje med zgolj vnanje resničnimi in notranje resničnimi prepričanji. Zdaj pa smo zvedeli, da so notranje logično pravilna vrednotenja natanko tista vrednotenja, ki temelje na notranje resničnih prepričanjih, da pripadajo psihološke vrednote svojih objektom. (E, 478).

(VN₄): *Načelo vključenih posameznih slučajev* (E, 479)

42. Veber poudarja, da veljajo univerzalna logična načela za vse, se pravi tako za vse primere na področju vrednotenja in stremljenja, kot to velja tudi v tradicionalni logiki mišljenja. Takole pravi: "Med takšne univerzalne zakone nagonске pameti bodo spadali aksiomi, kakor: kar je vredno, je vredno; kar je vredno, ne more v istem smislu biti obenem nevredno itd." (E, 479). Tu ni mogoče prezreti, da so ti stavki močno podobni stavkom, kot "Kar je kvadrat, je kvadrat", "Kar je kvadrat, ne more v istem smislu in v istem času biti nekvadrat" itd., tj. da so v nekem smislu ujeti v sheme, kot so $A - A$, $(A \& A)$, ali $(x)(Ax - Ax)$, $(x)(Ax \& Ax)$ ali $(Ex)(Ax \& Ax)$. Toda če je to res, potem v teh primerih ni ničesar vrednostno logičnega! Veber je moral to začutiti, ko je rekel, da je *edina razlika* med (P₄) in (VN₄) ta, da gre v prvi za logično pravilno in nepravilno mišljenje, med ko gre v drugi za logično pravilno čustvovanje in stremljenje. (E, 479). Vse, kar predpostavlja (VN₄), je to, da so vrednostni stavki pripisi *apsiholoških*, objektivnih vrednosti in ne deskriptivne trditve, da subjekt S vrednoti objekt O.

(VN₅): *Načelo materialne in zgolj formalne pravilnosti ali resničnosti vrednočenja, oziroma nevrednočenja, pa tudi odgovarjajočega pozitivnega oziroma negativnega stremljenja*. (E, 480).

43. V strogem smislu so "pravilna ali resnična samo vsa ona vrednočenja oziroma nevrednočenja in pozitivna oziroma negativna vrednostna stremljenja, ki imajo za svoje objekte faktično psihološke vredne oziroma nevredne pojave..." (E, 480). Vendar pa lahko štejemo kot materialno resnična in pravilna tudi tista vrednotenja in stremljenja, ki jih logično vsebujejo kot svoje premise druga materialno resnična vrednotenja ali stremljenja. (E, 480).

(VN₆): *Načelo materialne prioritete napram zgolj formalni pravilnosti vrednostnega čustvovanja in stremljenja*. (E, 481)

44. Vzemimo, da je naš objekt pozitivnega vrednotenja slava našega naroda, in vzemimo, da po nekem toku naše misli sklenemo, da je treba takoj odstraniti vse kronično bolne rojake in vzemimo, da bi moral nekdo po interno pravilnem vrednotenju (ni nujno da v katerem koli supereregatornem smislu) skrbeti za vse posamezne rojake; v tem primeru Vebrovo načelo (VN₆) zahteva, da se držimo slednjega, četudi bi bili sicer prepričani, da ljubezen do naroda implicira tudi odstranitev vseh kroničnih bolnikov. Mislim, da je gojil Veber temeljno zaupanje v naše doživljanje v širšem smislu kot končno apelacijsko instanco za obe sferi: kognitivno in emocionalno področje našega življenja. Zato je zanj popolnoma sprejemljivo, da pravi tej logiki nagonске pameti tudi "logika vesti" (gl. E, 477, 483). Vendar nisem mnenja, da je Veber zagovornik dogmatične metodologije, po kateri velja tole: če imamo logično neodvisen razlog za prepričanje, da je p resničen (ali vrednostno materialno pravilen), potem bi ga morali braniti, četudi bi bil pred nami niz drugačnih plavzibilnih prepričanj q , r , s , ki logično implicirajo p ; Vebrova metodologija v takih primerih kliče na pomoč oboje: ponovni preizkus sklepanja kot tudi preverjanje premis za svojo materialno pravilnost.

(VN₇): *Načelo sklenjene formalne pravilnosti vrednostnega čustvovanja in stremljenja* (E, 482)

45. Tako kot v logiki mišljenja se tudi tu ne smemo opirati na premise, ki so same razvidno nepravilno izpeljane iz drugih premis. "...o vsakem čustvovanju in stremljenju, ki mora biti vsaj formalno pravilno, mora veljati to, da nahajamo med njegovimi miselnimi, čustvenimi in stremljenjskimi premisami prepričanja, čustva in stremljenja, ki jim ne gre značaj že gole formalne nepravilnosti". (E, 482) Vzemimo, da smo altruistični in pomagamo sosedom, da uresničijo svoj cilj. Vzemimo tudi, da je njihov cilj v danem primeru bančni rop. Pomoč sosedom je načeloma dobro dejanje, ker pa vrednotenja naših sosedov temelje na sprevrženem sklepanju, moramo v tem primeru spričo predlaganega bančnega ropa doživeti (to nam govori naša vest! prim. E, 483) drugačno vrednostno čustvo, čustvo sonevrednotenja (*sonevrednočenja*).

ČETRTO POGLAVJE

46. Zdaj bom kolikor je le mogoče na kratko opisal niz "aksiomov" Vebrove logike nagonске pameti. Skupina I (E, 488) je sestavljena iz aksiomov, ki ugotavljajo prvine pravega bistva vrednosti; tj. "Vsaka vrednot je pozitivna ali negativna", "Vsaka vrednost je ali samovrednost ali sovrednost..." itd. (E, 488).

47. Aksiomi skupine II "sledijo iz aksijomov vrednosti in nevrednosti" (E, 488) in vsebujejo na primer te aksiome: "Vse, kar je, je pozitivno ali negativno vredno, ali pa v vrednostnem pogledu indiferentno"; "Vse, kar ni v vrednostnem pogledu indiferentno, je ali samovredno oz. samonevredno ali sovredno oz. sonevredno." (E, 488).

48. Skupina III (E, 492-493) je niz aksiomov, ki govore o vrednostnih razlogih. Edini razlog za samovrednost ali samonevrednost so prijetni ali neprijetni značaji pojavov. Tako piše Veber: "Samovreden oz. samonevreden je vsak pojav, ki je psihološko prijeten ali neprijeten." "Sovreden oz. sonevreden je vsak pojav, ki nastopa kot pogoj za drug in končno samovreden oz. samonevreden pojav."

49. Skupina IV (E, 493-495) se ukvarja s kvantiteto vrednosti. Skupina V kodificira pojme materialne pravilnosti ali nepravilnosti vrednotenja ali nevrednotenja, sovrednotenja ali sonevrednotenja. Veber daje tu vtis, da so člani te skupine nekako "posledice" aksiomov I in II skupine, itd. To skupino sestavljajo aksiomi kot npr. "Vrednočenje ali nevrednočenje vrednih oziroma sovrednih objektov je materialno pravilno", "Vrednočenje psihološko prijetnih, lepih ali pravih pojavov je materijalno pravilno" (E, 495), pri tem specifičen formalni odnos, ki naj bi ga imela ta skupina do članov prejšnjih skupnih, ni jasen in bi zahteval bolj formalno obravnavanje pojmov, kot so vrednost, prijetnost, itd. Vsekakor pa bi moral vplesti vsaj nekaj izmed sedmih VN-načel, ki zadevajo možnost korespondence in so pogoj za materialno pravilnost vrednotenja. Naslednje skupine (VII-XI) zadevajo formalno pravilnost vrednotenja, sovrednotenja itd.

50. **Etika** vsebuje vsega skupaj 22 skupin aksiomov. Za prvih enajst bi lahko rekli, da so aksiomi vrednotenja, naslednjih enajst pa so aksiomi "*najstva*" (E, 509-536) Tu obstaja določen "paralelizem" med aksiomi vrednotenja in aksiomi najstva (*Seinsollen*). Primerjaj npr. "Vsako najstvo je ali pozitivno ali negativno" s prvim aksiomom vrednotenja, ali spet: "Vsakemu najstvu, ki ni v najstvenem pogledu indiferenten, pripada ali pozitivno samonajstvo ali pozitivno sonajstvo...", z aksiomi že omenjene skupine II.

51. Pogosto so načela najstva obravnavana kot etični ali moralni zakoni v pravem pomenu besede: "...zakoni etike ali morale ...so predvsem zakoni pozitivnega ali negativnega najstva dejanj in, vzporedno s tem obenem zakoni pravičnega ali nepravilnega stremljenja." (E, 568). Vsekakor pa Veber svari bralca, da "brez zakonov vrednosti in nevrednosti ni in ne more biti pozitivnega ali negativnega najstva, brez zakonov pravilnosti ali nepravilnosti vrednočenja ali nevrednočenja ni in ne more biti zakonov pravilnosti in nepravilnosti odgovarjajočega stremljenja ali zavračanja." (E, 568-567) Če definiramo "aksiologijo" kot etiško teorijo, ki ima za bazične, primitivne pojme vrednost in nevrednost ali dobro in zlo -, so preostali normativni pojmi definirani z njimi; in če "deontologija" kot etiška teorija, v kateri so temeljni, primitivni pojmi pojmi dolžnosti ali obligacije, pravice in krivice -, definira z njimi vse druge normativne pojme, lahko varno rečemo, da je Vebrova teorija bolj aksiološka kot deontološka. Se pravi, da je temeljni pojem pojem vrednosti in ne pojem obligacije.

52. Verjetno bi bilo zelo koristno, kot bi Veber za navajanje načel svoje nove logike poskušal izdelati vsaj rudimentarni formalni in simbolni aparat, "umetni jezik". Ko bi Veber spoznal, recimo to, da smo odkrili nekatera možna stanja stvari, ki naj bi bila najstva, da eksistenca celote vsebuje eksistenco njenih delov itd., bi imel na razpolago vse gradbene sestavine, potrebne za načela, kot npr.: "Če A zahteva B in B implicira C, potem A zahteva C". "B implicira C" bi lahko izrazili npr. kot "A - B". "A zahteva B" lahko okrajšamo v "A - !B", tj. "Če je A upravičen, potem mora biti B". Mally, Von Wright, Castañega in drugi so vidno napredovali z izumom simbolne formalizacije. Mallyjeva formula za gornji primer "A f B & (B - C) / A f C" se imenuje aksiom sozahtevanja (*Mitforderung*). Naj bo A = Sem pripadnik naroda N, in B = ljubiti narod, f = deontično-logična relacija "zahtevati", C = poučevati otroke o narodovi tradiciji; tako smo dobili tipični primer Vebrovega *sonajstva*: Pripadnost nekemu narodu zahteva ljubezen do naroda N, toda ljubezen do naroda postavlja za enega izmed nujnih pogojev, da poučujem svoje otroke o tradicijah naroda N; torej: če sem pripadnik naroda N, pomeni to zahtevo, da poučujem svoje otroke o tradicijah tega naroda. Deontična relacija "zahteva" je tranzitivna prav tako, kot je to kondicional "če - potem" logike z resničnostnimi funkcijami. Toda obe relaciji sta si predaleč narazen, da bi si bili identični, saj "zahtevati" vsebuje zahtevo po realizaciji najstva, česar pa kondicional "če - potem" ne terja.

53. Druga formula, ki jo je tudi prvi uporabil Mally, ima številne ponazoritve in jo vsaj implicirajo pravila Vebrove *Etike*; imenuje se aksiom unifikacije (poenotenja, združitve, *Vereinigung*):

$$/(M f A) \& (M f B) / - (M f AB).$$

Biti kristjan zahteva ljubezen do prijatelja in biti kristjan zahteva ljubiti sovražnika, torej biti kristjan zahteva tako ljubezen do prijatelja kot do sovražnika. Seveda pa se je treba zavedati možne zamenjave sestavljenke najstva (to, kar bi bilo treba) z drugo sestavljenko "to, kar je mogoče storiti", kar pa ne bi bilo legitimno.

54. Tako lahko spet na Mallyjev aksiom izločitve (*Aussonderung*) "(A f B) !(A - B)" prilagodimo Vebrovo idejo kondicionalne obligacije in njegove primere zanjo. Vzemimo, da obstaja takle zakon: če A: voziš 10 km nad omejeno hitrostjo, potem B: plačaš kazen 100 din. Vzemimo, da je zakonodajalec opravil primerne korake, ki so ta kondicional uzakonile, tj. kondicionalno obligacijo "!(A - B)". V tem primeru nima praktična intuicija nobene težave pri sprejemanju stavka "A f B" ali "A - !B --", čeprav tega najstva (!B) ni preveč prijetno realizirati, če nas zadeva dejstvo A. Zanimivo je opozoriti, da ta "zahteva"

ne sme biti preozko povezana z "morati" ali nujnostjo, ker ekvivalenca " $(P - Q) (P - Q)$ " zamenjuje nujnost konsekvence z nujnostjo konsekventa.

SKLEP

55. Skušal sem predstaviti Vebrov projekt načrtovanja našega totalnega kognitivnega in emocionalnega doživljanja, "logiko nagonske pameti", ki je vzporedna tradicionalni logiki, kot jo je razvil Aristotel, in je bila prvotno logika mišljenja. Da bi izpolnil te naloge, sem najprej poročal o najpomembnejših zahtevah Vebrove deskriptivne psihologije, ki je pogoj vsake življenjske etične teorije. Drugič sem preizkušal relevantne pasaje, ki naj bi nam povedale, kaj je natanko mislil Veber s tradicionalno logiko in kje naj bi bilo mesto njegovih sedmih načel kognitivne logike. Po moje ti aksiomi oblikujejo "ontološko/epistemološko" klarifikacijo "tradicionalne" logike, ki naj bi podprli tole Vebrovo zahtevo: če ta načela ne bi bila resnična, ne bi bila mogoča sploh nobena logika. Tretjič sem predstavil sedem VN-načel, ki sestavljajo ontološko/epistemološki temelj Vebrove logike vrednotenja in stremljenja, potem pa sem pregledal in komentiral zelo selektivno nekaj izmed 22 posebnih nizov aksiomov. Vsak niz domnevno ponuja kontekstualno klarifikacijo pojmov vrednote in najstva. Četrtrič, izrazil sem mnenje, da bi Vebrovo delo verjetno precej pridobilo, če bi konstruiral simbolni jezik. Njegova načela bi bila videti verjetno bolj razumljiva in njegovi številni opisi primerov z (individualne) etične in (javne) moralne sfere bi pridobili na ostrini. Toda tudi to, da si je izbral slog naravnega jezika lahko štejemo za vrlino. Zakaj bazični pojmi njegove logike vztrajno trdijo, da so apsihološki in "objektivni" in da lahko dobijo bolj avtentično klarifikacijo v jeziku deskriptivne psihologije, kot pa v katerem koli strogo formalno aksiološkem ali deontičnem sistemu. Toda isto je Veber dosegel dejansko s postavitvijo življenjskih predhodnikov teh sistemov.

Prevedel Franc Jerman